

POSTANOWIENIE

6 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

na posiedzeniu niejawnym 6 marca 2025 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa B.R. i G.R.

z udziałem miasta stołecznego Warszawy, Skarbu Państwa - Prezydenta miasta stołecznego Warszawy, F. spółki akcyjnej w W., M. spółki akcyjnej spółki komandytowo akcyjnej w W. i P Okręgowego Zarządu Mazowieckiego w W. o zasiedzenie,

na skutek skargi o wznowienie postępowania B.R.

na postanowienie Sądu Najwyższego

z 29 listopada 2022 r., I CSK 4236/22 (sprostowane postanowieniem z 16 lutego 2023 r.)

- 1. zmienia zaskarżone postanowienie Sądu Najwyższego z 29 listopada 2022 r., I CSK 4236/22 w punkcie 3 w ten sposób, że w miejsce kwoty 1350 (tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych powiększonej o należny podatek od towarów i usług przyznaje adwokat K.S. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych w tym należny podatek od towarów i usług;**
- 2. oddala wniosek w pozostałym zakresie.**

UZASADNIENIE

Sąd Najwyższy postanowieniem z 29 listopada 2022 r., sprostowanym postanowieniem z 16 lutego 2023 r. (I CSK 4236/22) przyznał adw. K.S. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego Warszawa – Praga w Warszawie kwotę 1350 zł, powiększoną o należny podatek od towarów i usług, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej wnioskodawcy z urzędu.

Pismem z 4 czerwca 2024 r. adwokat A.K., działając z substytucji adw. K.S., wniósł o zmianę postanowienia w zakresie przyznanych kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu oraz o zwrot kosztów postępowania. Powołał się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 lutego 2024 r., SK 90/22, zgodnie z którym orzeczono, że § 2 pkt 1 w zw. z § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu w zakresie, w jakim określa opłaty stanowiące ponoszone przez Skarb Państwa koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu w wysokości niższej niż stawki minimalne opłat określonych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 zdanie drugie i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 401¹ k.p.c. można żądać wznowienia postępowania również w wypadku, gdy Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie.

Należy zatem w pierwszym rzędzie odnieść się do kwestii możliwości wznowienia postępowania co do kosztów pełnomocnika z urzędu, które to postępowanie toczyło się pod sygn. I CSK 4236/22.

Skarga o wznowienie postępowania w pierwszej kolejności podlega weryfikacji w zakresie jej dopuszczalności, a dopiero następnie mogłaby podlegać rozpoznaniu co do istnienia podstaw wznowienia postępowania.

Skarga o wznowienie postępowania przysługuje tylko od prawomocnych orzeczeń co do istoty sprawy (zob. np. uchwałę SN z 4 sierpnia 2006 r., III CZP

51/06, OSNC 2007, Nr 5, poz. 71; postanowienia SN: z 9 kwietnia 2015 r., II CZ 3/15; z 22 lutego 2023 r., III PUO 12/22). Wyjątek stanowi art. 399 § 2 k.p.c., zgodnie z którym na podstawie określonej w art. 401¹ k.p.c. postępowanie może być wznowione także w razie jego zakończenia postanowieniem. W konsekwencji skarga o wznowienie postępowania może być wniesiona także w przypadku, gdy zakończono je prawomocnym postanowieniem, tj. orzeczeniem, które nie rozstrzyga w procesie co do istoty, ale tylko wtedy, kiedy skarżący opiera skargę na twierdzeniu, że zaskarżone orzeczenie zostało wydane na podstawie aktu normatywnego, co do którego Trybunał Konstytucyjny orzekł o jego niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą (zob. postanowienia SN: z 26 stycznia 2018 r., II CZ 99/17; z 22 lutego 2023 r., III PUO 12/22; z 18 października 2024 r., I CSK 1297/24).

Oдноśnie do wykładni art. 399 § 2 k.p.c. dominuje stanowisko, że przepis ten dotyczy tylko wypadków zakończenia prawomocnym postanowieniem postępowania w sprawie, a nie jakiegokolwiek postępowania. Chodzi o merytoryczne postępowanie zakończone postanowieniem, np. postanowieniem o odrzuceniu pozwu, umorzeniu postępowania lub odrzuceniu apelacji (zob. uchwałę SN z 4 sierpnia 2006 r., III CZP 51/06, OSNC 2007, Nr 5, poz. 71).

Postanowienie rozstrzygające o kosztach postępowania nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie, choćby nawet było ostatnim, jakie zostało wydane w sprawie. Rozstrzyga ono jedynie kwestię uboczną, akcesoryjną względem postępowania co do istoty sprawy, nie odnosząc się w ogóle do rozstrzygnięcia sporu określonego pozwem lub wnioskiem w postępowaniu nieprocesowym. Jego treścią jest załatwienie między stronami kwestii kosztów powstałych w toku postępowania, niezależnie od tego, czy jest to postępowanie rozpoznawcze, czy egzekucyjne. Stanowisko takie ugruntowane jest zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak i w doktrynie postępowania cywilnego (zob. np. uchwałę składu 7 sędziów SN z 26 czerwca 1966 r., III PZP 16/66, OSNCP 1966, Nr 12, poz. 205; uchwałę SN z 4 sierpnia 2006 r., III CZP 51/06; postanowienia SN: z 24 listopada 1965 r., III PR 22/65; z 20 grudnia 1996 r., I CZ 30/96, OSNC 1997, Nr 3, poz. 34).

Zatem nie było możliwe wznowienie postępowania od postanowienia wydanego 29 listopada 2022 r., sprostowanego postanowieniem z 16 lutego 2022 r., sygn. akt I CSK 4236/22.

W myśl art. 416¹ k.p.c. w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem mogą być uchylone postanowienia niekończące postępowania w sprawie, jeżeli zostały wydane na podstawie aktu normatywnego uznanego przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą. Przepisy o wznowieniu postępowania stosuje się odpowiednio.

Literalne brzmienie powołanego przepisu wskazywałoby, iż znajduje on zastosowanie tylko w odniesieniu do spraw zakończonych prawomocnym wyrokiem. Natomiast postanowienie o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie należy do orzeczeń o charakterze merytorycznym (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 6 maja 2003 r., I CO 7/03, OSNC 2004, Nr 1, poz. 14; z 9 października 2007 r., II CO 6/07; z 19 marca 2012 r., II UO 1/12; z 5 grudnia 2012 r., I CO 49/12; z 18 marca 2015 r., I UO 2/14; z 19 grudnia 2017 r., I UO 2/17).

Do postanowień niekończących postępowania, o których mowa w art. 416¹ k.p.c., należy postanowienie o kosztach procesu (zob. postanowienie SN z 28 października 2024 r., III CZ 127/24). Wniosek, w którym kwestionowane jest rozstrzygnięcie o przyznaniu kosztów pełnomocnikowi świadczącemu pomoc prawną z urzędu, pełnomocnik taki składa samodzielnie, działając w imieniu własnym i na własną rzecz (zob. postanowienia SN z 29 sierpnia 2024 r., I CSK 1966/24).

Kierując się prokonstytucyjną wykładnią art. 416¹ k.p.c. należało uznać za dopuszczalny wniosek o zmianę rozstrzygnięcia o kosztach. Regulacja przewidziana w powołanym przepisie ma charakter szczególny i przyznaje uprawnienia stronie, której prawa zostały naruszone.

Trybunał Konstytucyjny w serii wyroków uznawał za pozbawione podstaw różnicowanie sytuacji pełnomocników ustanawianych z urzędu i z wyboru w zakresie przysługującego im wynagrodzenia (zob.m.in. wyroki: z 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19, OTK ZU 2020, z. A, poz. 13; z 20 grudnia 2022 r., SK 78/21,

OTK ZU, z. A, poz. 20, i z 20 kwietnia 2023 r., SK 53/22, OTK ZU 2023, z. A, poz. 49). Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 27 lutego 2024 r., SK 90/22, stwierdził niekonstytucyjność przepisów rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu oraz w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3767/22, przyjął, że wobec niekonstytucyjnego charakteru wskazanych przepisów pierwszego z tych rozporządzeń w systemie prawa powstała luka, uzasadniająca ustalenie stawki wynagrodzenia należnej pełnomocnikowi z urzędu w drodze analogii do unormowań dotyczących ogólnych stawek zastępstwa procesowego (podobnie np. postanowienie SN z 13 września 2023 r., I CSK 4563/22).

W związku z tym konieczne jest zastąpienie zakwestionowanych przez Trybunał Konstytucyjny stawek - stosownie do wartości przedmiotu zaskarżenia i rodzaju postępowania - stawkami wynagrodzenia (opłat), jakie prawodawca przewidział za tego samego rodzaju prace (pomoc prawną) wyświadczone przez adwokata ustanowionego z wyboru, wynikające z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie. Zastosowanie per analogiam miał art. 416¹ k.p.c., w przeciwnym razie pełnomocnik z urzędu byłby pozbawiony skutecznego środka dochodzenia wyższego wynagrodzenia, chociaż przepisy rozporządzenia zostały uznane za niekonstytucyjne.

Z tych względów Sąd Najwyższy, mając na względzie wskazaną w skardze kasacyjnej wartość przedmiotu zaskarżenia, zasądził stawkę wynikającą z § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Wniosek o przyznanie pełnomocnikowi z urzędu wynagrodzenia, powiększonego o kwotę podatku od towarów i usług, nie zasługiwał na uwzględnienie wobec zastosowania stawki przewidzianej jak dla pełnomocnika z wyboru (zob. postanowienie SN z 13 września 2023 r., I CSK 4563/22).

Podwyższenie wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu, któremu przyznano je w stawce identycznej jak dla pełnomocnika z wyboru, nie mieściłoby się w hipotezie normy wynikającej z przywołanego przepisu, która nakaz podwyższenia wynagrodzenia wiązała z podstawami określenia wysokości stawek opłat określonymi w derogowanych obecnie przepisach rozporządzenia o stawkach z urzędu. Obowiązek podwyższania kwoty wynagrodzenia o sumę odpowiadającą należnemu podatkowi VAT miał zapobiegać realnemu obniżeniu kwot uzyskiwanych przez pełnomocnika z urzędu, co było uzasadnione tym bardziej, że nawet w sumach nominalnych kwoty te kształtowały się na poziomie niższym niż minimalne stawki opłat pełnomocników z wyboru (zob. postanowienie SN z 21 sierpnia 2024 r., I CSK 1900/24).

Wniosek o zwrot kosztów postępowania wywołanego przedmiotowym wnioskiem podlegał oddaleniu, jako że nikogo nie można uznać za stronę przeciwną do pełnomocnika z urzędu w niniejszym postępowaniu.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia.

(M.M.)

[r.g.]